

Verlag symposium over Artist in Residence op 12 maart 2009 bij Heden - Den Haag, locatie Doornstraat 1.

15.00 u: *Michiel Morel* houdt een openingswoord. Hij vertelt over het Artist in Residence-programma "Landing Soon", het samenwerkingsverband van Heden met Cemeti Art House in Yogyakarta in Indonesië. Heden stuurt vier keer per jaar kunstenaars naar Yogyakarta om daar te werken in een andere omgeving en er samen met Indonesische kunstenaars en ambachtslieden hun werk te ontwikkelen. Een aantal Indonesische kunstenaars is ook in Den Haag uitgenodigd om een periode te komen werken. Voor Heden is het een manier om de al enige tijd bestaande banden met Indonesië uit te breiden en te verdiepen. "Landing Soon" loopt binnenkort af en er is een behoefte dit programma te evalueren en in een breder kader te plaatsen. Deze dag is georganiseerd om de ervaringen van Heden, Cemeti Art House en de uitgezonden kunstenaars te toetsen aan ervaringen van in andere context uitgezonden kunstenaars en vertegenwoordigers van AIR instellingen.

15.05 u: *Chris Keulemans* zal het dagprogramma leiden. Hij neemt het dagprogramma door en introduceert de eerste spreker: *Mayke Jongma*. Zij werkt bij het Fonds BKVB dat een aantal ateliers onder beheer heeft. Met het verblijf in deze ateliers wil het Fonds BKVB beeldend kunstenaars en waar mogelijk ook vormgevers, architecten en/of bemiddelaars in de gelegenheid stellen om in een andere omgeving en cultuur hun werk te verdiepen en daarop te reflecteren. Een verblijf schept tevens mogelijkheden om internationale contacten op te doen of om deze uit te breiden en vormt een (eerste) oriëntatie op het ontwikkelen van een nieuwe markt. Het Fonds stelt een beurs ter beschikking voor reis en verblijfskosten. Extra projectkosten zijn in bepaalde gevallen ook verkrijgbaar.

Na in 1990 te zijn begonnen met een atelier in Berlijn en vervolgens P.S.1 in New York en atelier Holsboer via het Institut Neerlandais in gebruik te hebben genomen, vond enige reflectie plaats op de doelstellingen en op de vraag waar behoefte aan bestond. Dit had tot gevolg dat de residency programma's wat meer werden gestructureerd en langzaam naar andere streken werden uitgebreid. Vragen van kunstenaars of het aanbod van een instelling een studio ter beschikking te stellen kunnen daartoe aanleiding geven. Er wordt samengewerkt met Transartists voor de selectie van ateliers. Daar zijn pilot-projects uit voortgekomen waarvan nu Tokio en Rio de Janeiro in het programma worden opgenomen. Mogelijkheden in het M. Oosten en Afrika worden uitgetoetst. Het is ook mogelijk vraag en aanbod buiten de bekende mogelijkheden op elkaar af te stemmen. Zo is bijvoorbeeld op een verzoek van de ambassade in Slowakije ingegaan om voor een bepaalde kunstenaar een atelier in Bratislava ter beschikking te stellen. De algemene voorwaarde bij een residency is dat de aard van het werk van een kunstenaar bij een plek past.

Resumerend blijkt het verblijf in een vreemde omgeving te werken omdat zich nieuwe impulsen voordoen in een andere werkomgeving. De Nederlandse situatie wordt gerelativeerd en successen zijn duidelijk gebleken met het ontwikkelen van sociale en professionele netwerken. Isolatie kan vruchtbaar zijn en een uitwisseling tussen contacten in Nederland en die in het land van het gastatelier was vaak succesvol in meerdere opzichten. Mayke de Jong bevestigt dat zij zelf de ontwikkelingen heeft meegemaakt en in aanmerking komende plekken heeft bezocht. Ze is erg enthousiast over China waar na aanvankelijke mislukking nu een goede nieuwe samenwerking is aangegaan, waar Edwin Zwakman nu gebruik van maakt.

15.35 u: *Erik Sep* kreeg via het CBK Dordrecht een mogelijkheid in Berlijn een atelier te betrekken in de Kunstfabriek. Zijn plan was een stadswijk op schaal te bouwen als onderdeel van de stad waarmee hij bezig is. De eerste weken zette hij een werksituatie op poten in het atelier met o.a. een giettafel. Daarnaast besloot hij rond te gaan kijken om de stad te ontdekken. Met op wandelingen gevonden materialen en ideeën ontwikkelde hij op basis van graffiti stenen in de vorm van letters. Hiermee maakte hij muren die vervolgens in architectuur geïntegreerd werden. De graffiti werd en

inhoudelijk en formeel functioneel. Na een tijdje hard te werken begonnen sociale activiteiten te ontstaan. Een schoolklas bezocht het atelier en Erik organiseerde op het dak van de Kunstfabriek een feest. Dat was op zich een succes, alleen lukte het niet erg de mensen van het atelierpand er bij te betrekken. Men bleef erg op zichzelf, wat ten koste ging van de sociale en professionele interactie. Het werk ontwikkelde zich voorspoedig: met foto's van op een gevonden locatie geplaatste maquettes werd een billboard gemaakt wat op diezelfde plek geplaatst werd. Daarna begon de definitieve bouw van de stadswijk. Met behulp van de ambassade werd werk uit Nederland getransporteerd en uiteindelijk volgde een presentatie. Erik was sceptisch over de pogingen hem in contact te brengen met de Berlijnse kunstwereld, zo was een curatoren-avond niet echt een succes. Hij kreeg wel veel hulp uit Nederland wat zeer welkom was gezien de hoeveelheid werk en de beschikbare tijd. Het hele gebeuren heeft hem geholpen een contact met galerie Gist te bevestigen die graag met hem willen werken.

15.55u: Heidi Vogels werkt voor Transartists, wat uit verschillende onderdelen bestaat: Platform AIR of the Pool – geeft een overzicht van beschikbaarheid van tijdelijke woon- en werkruimtes en vormt een platform voor informatie uitwisseling voor gebruikers en aanbieders. Art4eu voert het Europese Pepinières programma uit voor Nederland. Res Artis: Association of International Residential Art Centres, in de praktijk stelt Transartists faciliteiten ter beschikking aan deze vereniging.

Transartists geeft informatie aan organisaties en advies aan kunstenaars, doet onderzoek en ontwikkelt een checklist waaraan voldaan moet worden om te zorgen dat kunstenaar en plek bij elkaar passen. Ervaringen van kunstenaars met residencies worden op de site geplaatst. Aan kunstenaars geeft de instelling relevante informatie en ze verzorgt voor hen een digitale nieuwsbrief. Er is een documentatiecentrum waar een archief geraadpleegd kan worden en waar workshops gegeven worden voor partnerorganisaties uit Europa en daarbuiten. Idealiter ontstaan voor Transartists met een AIR artistieke ontwikkeling en productie van nieuw werk onder andere werkomstandigheden. Bovendien genereren een andere locatie en context een uitwisseling van kennis en ervaring en de ontwikkeling en uitwisseling van sociale en professionele netwerken. Bij informatievoorziening en adviezen kijkt Transartists naar de geschiktheid van een plek, de mate van begeleiding, het programma als dat er is en of er een presentatiemogelijkheid bestaat. Ook wordt gelet op het selectieproces en gekeken naar het publieksbereik: is dat lokaal of internationaal, direct of indirect. Het veld blijkt in Nederland heel divers te zijn. Voortgekomen uit de krakerswereld zijn ateliers nu verbonden aan instituten of organisaties zoals gemeenten, kunstinstututen, musea, bedrijven, kunstenaarsorganisaties, en kunstopleidinge. Heidi Vogels benadrukt dat Transartists slechts informeert, het bemiddelt niet zoals het Fonds. Door het aftasten en geven van de juiste informatie ontstaat over het algemeen op organische wijze een goede match.

16.15u: Mella Jaarsma vertelt over Cemeti Art House in Indonesië. Daar wordt vooral de wisselwerking met omgeving, kunstenaars en publiek uit Yogyakarta, belangrijk gevonden. Tijdens een werkperiode is er bij voorkeur een combinatie van Nederlandse en Indonesische kunstenaars. Die wonen dan in hetzelfde huis en kunnen gebruik maken van de faciliteiten die er zijn. Er is begeleiding, er staan allerlei ambachtstlui en technische mogelijkheden ter beschikking en er is een programma. Aan het einde van de periode is er een presentatie en er wordt altijd een publicatie uitgegeven. Voor Indonesische kunstenaars is het ongewoon om drie maanden totale vrijheid en presentatiemogelijkheden te hebben. Chris Keulemans: Is er een plicht tot samenwerken? Mella Jaarsma: Nee, dat is niet mogelijk alhoewel er wel interactie is. Nederlanders zijn meer op zich zelf. Ze zien elkaar wel veel, het vormt een heel drukke sociale wereld zoals het programma zich afspeelt: Er is een wekelijkse Artist talk waarin vooral de Nederlandse kunstenaars vertellen over hoe ze bezig zijn. In de tweede maand worden er lezingen en/of workshops verwacht en in de derde maand volgt een eindpresentatie. Op de vraag of het programma van Cemeti Art House zo door moet gaan nu Landing Soon afloopt zegt Mella Jaarsma dat het breder zou moeten worden opgezet: 2 keer per jaar

uitwisseling Heden, 2x per jaar met een ander Europees land en naast Indonesiërs zouden andere Aziaten moeten worden uitgenodigd.

16.20 u: *Ralph Kämena* is fotograaf en video-maker en zat i.h.k.v. Landing Soon in Indonesië. Hij wilde in Yogyakarta werken met de sociaal-politieke elementen die in zijn werk steeds belangrijker worden. Het viel hem op dat de Indonesiërs ondanks de laid-back cultuur die in Yogyakarta heerst, agressief op de overal aanwezige bureaucratie reageren. Daarover verzamelde hij materiaal, maar vond het moeilijk te daarop te reflecteren met de druk van een presentatie binnen korte tijd. Zijn initiële plan bleek te ambitieus, de bureaucratie werkte tegen. Uiteindelijk presenteerde hij iets wat overeenkwam met de plaatselijke cultuur en de eisen die hij zichzelf stelt: een video op een I-pod in een donkere kijkdoos, een installatie genaamd Pandora. Hij toont de video en laat zijn publicatie met foto's waaraan hij gewerkt heeft zien: foto's van archieven, werkende mensen, werkplekken, geconfiscerde zaken, kunstenaars en kunstenaarsbijeenkomsten.

Chris Keulemans: Je kon daar dingen tonen waar Indonesiërs zelf niet bij kunnen denk ik.

Ralph Kämena: Ik kon daar volledig mijn gang gaan als buitenlander en het lukt ook discussie los te maken, ik voelde me in dat opzicht ook nuttig!

Chris Keulemans: Dus je deed zelf ontdekkingen en liet je gastland dingen ontdekken, hoe ervoer je de plek? Ralph Kämena: Alle faciliteiten en begeleiding waren een luxe vergeleken met de situaties die ik heb meegemaakt tijdens individuele verblijven in bijvoorbeeld Caïro. Ik vond het heel goed om zo zonder zorgen te kunnen werken.

17.15u: Na een theepauze leidt *Madeleine van Lennep* het eerste ronde tafelgesprek met:

Joris Lindhout: verblijf Bijlmermeer, werkt met beeld en tekst en maakte een stripverhaal.

Maarten Schepers: verblijf Cemeti Art House via Heden, beeldhouwer/tekenaar, beelden en foto's.

Annaleen Louwes: verblijf Den Dolder, Het Vijfde Seizoen en Tika in Albanië via het Fonds, foto's.

Kaleb de Groot: verblijf Berlijn, China en Zambia, installaties in alle media. Ronde ooit zelf een AIR (Motel Nooitgedacht) in IJmuiden..

- Het gezelschap vertelt over de ervaringen: een verblijf in een residency begint met een voorbereidingstraject. Eerst wordt een plek bepaald, soms door een uitnodiging of beschikbaarheid. Vervolgens worden praktische zaken georganiseerd, een werkplan gemaakt en financiën geregeld. Bij aankomst is het eerst nodig aan de omgeving te wennen wat gemiddeld twee weken kost. Je moet je weg vinden in diverse opzichten. Plannen worden aangepast aan de nieuwe ervaringen en praktische omstandigheden. Verhalen verschillen heel erg: begeleiding is soms heel goed, zoals Maarten Schepers verteld over Cemeti Art House. In Zambia was de begeleiding heel terughoudend volgens Kaleb de Groot. Of er is niemand beschikbaar, zoals Joris Lindhout in de Bijlmermeer merkte. De behoefte aan begeleiding hangt mede af van de aard van de plek. Zo is het in een stedelijke omgeving wenselijk professioneel en sociaal geïntroduceerd te worden. Overlappend van verschillende residencies zou hier goed kunnen werken. De lengte van een verblijf wordt als kort ervaren. Men wil de mogelijkheid goed benutten en er ontstaat prestatiedruk. Een afsluitende presentatie of een publicatie tot slot dragen daar toe bij. Het proces wordt belangrijker gevonden. Men vindt wederkerigheid belangrijk. Kaleb de Groot bouwde bijvoorbeeld een Contemporary Art Centre in Zambia en Annaleen Louwes gaf les en workshops in Albanië en nam materiaal mee daar naartoe. De financiële situatie in de gastorganisatie heeft een duidelijke invloed op de aard van de residency. Het wordt als belangrijk gezien te anticiperen op vervolgvacatures na een residency. Er zijn negatieve ervaringen met een zwart gat na een periode van intensief werken in buitengewone omstandigheden. Bij de vraag naar eventuele behoefte aan nazorg wordt terughoudend gereageerd en uit het publiek klinkt de opmerking dat die confrontatie met jezelf toch juist is wat je zoekt. Nazorg doorbreekt juist de continuïteit van de ervaring. Madeleine van Lennep: wat adviseren de deelnemers anderen? Hierop klinkt eenstemmig "Gààn!" Kaleb de Groot raadt bovendien aan respect te hebben voor de plaatselijke mores.

17.55u: *Rachel Bacon* doet haar presentatie. Zij werkt als Amerikaanse in Den Haag en heeft daarbuiten een aantal andere ervaringen met residencies. Zij ging via stichting Quartair met een beurs van STROOM naar Rauma in Finland. De vraag in Rauma was om iets blijvends te doen, community-art.

Elementen in haar werk zijn veranderlijkheid – vergankelijkheid, procesmatigheid, het dagelijks leven en materiaal wat daaruit afkomstig is, direct contact met het publiek. Na initiële plannen veranderde ze op het laatste moment van idee en ontwikkelde *Lost & Found*, een project over verloren zaken. Ze nodigde vrouwen uit om te vertellen over wat ze verloren hadden. *Pregnante stiltes* overheersen in Finland, de eerste gesprekken waren emotioneel. De onderwerpen die Rachel geschikt vond om mee te werken waren vooral immaterieel: een vrouw was haar oude zelf kwijt, een ander haar levensvreugde en een derde haar gevoel voor concentratie. Naar aanleiding hiervan maakte Rachel samen met de vrouwen tekeningen die in terugkerende sessies steeds door de vertellers bepaald werden. Ze toont de ontwikkeling van tekeningen bij de drie genoemde onderwerpen. Deze manier van kunst maken geeft troost en raakt daardoor mensen. Rachel vond het verblijf sociaal moeilijk, omdat in het najaar toen zij er was de mensen binnen blijven. Ze heeft wel veel gereisd en kunstenaars ontmoet. Zo kon ze kunstenaars uitnodigen voor Quartair en werd ze zelf gevraagd werk te tonen. In Rauma maakte het project grote indruk hoewel het vrij bescheiden was. Ondanks veranderingen in opzet, de relatief korte periode en de sociale problemen zegt Chris Keulemans een positieve indruk te hebben van dit verblijf.

18.15u: Buffet verzorgd door kunstenaar René Jansen.

19.45u: *Krijn Christiaansen* vertelt het verhaal over zijn werkperiode periode in Yogyakarta. Ondanks de gewoonte te werken met strakke protocollen die hij bij onderzoek in Oost Europa gebruikt bleek hij in Yogyakarta meer intuïtief te werken. Hij begon zich bezig te houden met de mystieke rituelen op Bali en ontdekte dat in Yogja de enige Sultan functioneerde die er nog was. Die heeft de functie de krachten van de bergen en de zee in evenwicht te houden. Krijn begon de rivieren van de bergen naar de zee te volgen en de informele bebouwing die hem daarlangs opviel te filmen en maakte foto's. De plantenbakken die hij tegen kwam waren betonnen ringen, afkomstig van de gemeentelijke riolering. Die vertoonden verschillende boomschorsstructuren aan de buitenkant. Deze structuren hoorden bij de verschillende kampongs in de stad en waren dus met de sociale structuur verbonden. Van deze bakken maakte hij meubels die hij liet zien in *Cemeti Art House*. Daarnaast vielen hem godenbeelden op bij *Garoeda*, het oudste hotel van Yogja. De godenwereld en met name *Petjak* intrigeerde hem: hij kwam hem overal tegen, zoals b.v. in het theater in de pauze van *Wayangvoorstellingen*. N.a.v. dit gegeven maakte hij een video over het bezoek van *Petjak* aan zijn broeder *Ronald McDonald* in twee *McDonald's*-restaurants in de stad. Deze video wordt getoond. Volgens *Krijn Christiaansen* waardeerde het publiek de film. De ouderen herkenden *Petjak* en de jongeren *Ronald Mc Donald*. Voor hem als buitenstaander vielen de mythen die ondanks de Islam nog heel erg leefden als eerste op. Het was aanleiding tot een voor hem ongebruikelijke meer intuïtieve aanpak.

20.05u: Voor het tweede ronde tafel gesprek stelt Chris Keulemans “uitzenders en ontvangers” voor: *Mella Jaarsma* - *Cemeti Art House*, Yogyakarta, zie boven.

Gerrit Willems - CBK Dordrecht, verzorgt ondersteuning en ateliers voor de kunstenaars die zij naar Berlijn sturen om zich te ontwikkelen en een netwerk op te bouwen.

Rabiaâ Benlahbib - *Kosmopolis* Den Haag, ontvangt kunstenaars als middel tot internationalisering van de Haagse culturele wereld.

Nancy Hoffman - *Instituto Buena Vista*, Curaçao, doet als *Kosmopolis* voor Curaçao.

Een verblijf varieert van twee weken (minimum periode *Kosmopolis*) tot enkele maanden. Bij aankomst krijgen kunstenaars begeleiding. Die varieert van een persoon tot een ontvangst in kleine kring. Presentatiemogelijkheden zijn structureel of worden gezocht tijdens verblijf. Een netwerk opbouwen hangt van de plek af. In Berlijn is dat moeilijk zoals uit het verhaal van *Erik Sep* blijkt.

Gerrit Willems vertelt dat het CBK Dordrecht een curatorenprogramma aan het opzetten is waarmee residerende kunstenaars in contact zullen worden gebracht om over hun werk te praten.

Het anticiperen op sociale isolatie of ontregeling kan volgens Mella Jaarsma gedaan worden door al of niet gestructureerde regelmatige evaluatie en communicatie. N.a.v. vragen protesteert Gerrit Willems tegen het beeld dat dreigt te ontstaan van de kunstenaar in residence en acht dit een non-issue.

Mella Jaarsma stelt dat de slotpresentaties die bij hen plaats vinden evaluatie zijn op een bepaald punt in een continu proces. Men is er wel erg op gericht, maar gezien de lengte (een week) en de discussies die erover gevoerd worden zou men het moeten gebruiken om verder te gaan.

Op de vraag of kunstenaars die te gast zijn als representant van hun land gezien worden, is het antwoord deels bevestigend. Bij Buena Bista worden kunstenaars die oorspronkelijk uit de regio afkomstig zijn uitgenodigd om de identificatiemogelijkheid voor Curaçaose studenten te behouden. Bij Kosmopolis speelt de nationaliteit van een gast vaak een rol voor de Hagenaars die uit de zelfde regio stammen. Nederlanders die in Duitsland of Indonesië komen worden meer als westerlingen gezien.

N.a.v. het begrip wederkerigheid stelt Gerrit Willems dat wat voor kunstenaars uit Nederland in Berlijn geldt niet voor kunstenaars uit Berlijn in Dordrecht geldt. Ondanks pogingen expositieplekken in Berlijn te regelen voor door het CBK gestuurde kunstenaars is hij tegen het automatisme van een uitwisseling. Als een Duitse kunstenaar in Dordrecht exposeert, wil hij er wel uit overtuiging achter kunnen staan. Heden wisselt uit met Cemeti Art House, maar ook dat is volgens Mella Jaarsma niet in alle gevallen vanzelfsprekend. Opgemerkt wordt dat er in Nederland al veel mogelijkheden zijn voor buitenlandse kunstenaars. Nancy Hoffman stelt dat ondanks de in Nederland verkrijgbare studiefinanciering studenten uit Curaçao in cultureel opzicht meer baat zouden hebben bij een opleiding op een van de Caraïbische eilanden. Rabiaâ Benlahbib wil meer contacten tussen Den Haag en andere plaatsen. Ook moet je altijd naar de persoon kijken, volgens haar moet meer mogelijk zijn. Zeker voor Den Haag dat zich als internationale stad wil profileren.

Heden spreekt zich bij monde van Michiel Morel ook uit voor continuëring van de gegroeide internationale contacten. Misschien zou over selectie en begeleiding verder nagedacht moeten worden. Daarnaast bepaalt de financiële ruimte de mogelijkheden, de toekomst is in dat opzicht niet helder. De gemeente Den Haag richt zich volgens Hans van Oel op kwaliteit van cultuur in verband met de stad en vindt dat Kosmopolis in dit opzicht goed functioneert. Alle aspecten van internationalisering worden in het kader van Creatieve Stad Den Haag en de Vrije Academie optimaal gesteund.

Tenslotte wordt geconcludeerd dat nazorg het overwegen waard is (Rabiaâ Benlahbib), AIR belangrijk is voor de persoonlijke ontwikkeling van kunstenaars en voor hun inbedding in een bredere culturele structuur. Het is moeilijk in te passen in het stedelijk beleid. Het concept creatieve stad is misschien geen relevant voertuig hiervoor (Gerrit Willems), Curaçao blijft een probleem door de ligging (Nancy Hoffman) en het ontwikkelingsproces en uitwisseling met de omgeving is belangrijk tijdens een residency. Het levert meer op dan alleen een tentoonstelling (Mella Jaarsma).

21.15u: Alex de Vries draagt een ad-hoc tekst voor uit aantekeningen die hij gedurende de dag heeft gemaakt. In deze impressionistische collage van soundbites herkennen wij veel van de uitspraken die gedurende de dag zijn gedaan. Een aantal is van context veranderd, wat verrassende nieuwe inzichten oplevert. Ik wil dit verslag besluiten met het besluit van Alex de Vries' voordracht: "En altijd is er een afsluiting, te vroeg of te laat. Het houdt op, om door te gaan. Het gaat erom ruimte voor het onvoorziene te maken".

Verslaggever was Kees Koomen

Geef de kunstenaar wat lucht
HEDEN, symposium over Artist in Residence

Zoals de afkorting van *Artist In Residence* – AIR – al aangeeft, gaat het erom de kunstenaar wat lucht te geven. Lucht om wat vrijer te ademen dan in zijn standaardpraktijk wellicht mogelijk is. Andere lucht ook dan gebruikelijk. De artist in residence is te gast: er wordt enerzijds voor hem gezorgd en anderzijds zal hij zijn gastheren tegemoet moeten komen. Andere zeden, andere gebruiken, andere kunst. In den vreemde ben je een ontheemde. Je staat voor allerlei beslissingen – sociaal, politiek, kunstinhoudelijk, technisch, en in andere opzichten – die je doorgaans al achter je hebt gelaten. Het is hoe dan ook op een bepaalde manier een nieuw begin.

Als je ergens wilt landen, moet je vertrouwen op de zwaartekracht. Waar je ook bent, hoe je ook gaat, blijf met je voeten op de grond. Land snel. Stort niet neer. Doe niet neerbuigend en laat je je er niet onder krijgen. Als je het ziet als een vorm van artistieke internetdating dan zie je het vrijgezellenprofiel voor je. Wie matcht met wie? Hoe doet iemand zich voor en hoe is hij of zij dan in werkelijkheid. Ben je een buitenstaander of een binnenzitter, een binnenvetter of een buitenbeentje.

Een artist in residence is een platform. Geen platte vorm, maar een vorm waar je plat voor gaat. Je kunt er van alles op laten afspelen. Het is net een draaitafel. Je cirkelt om je zelf. Je draait je om en je wordt omgedraaid, afgespeeld. Van achteren weet je niet wat je van voren doet. Maar ze houden je in de gaten, al ben je niet voor een gat te vangen. Het gat zit in het midden en dat is een bodemloze put. Voorlopig ben je ontvankelijk voor alles.

Je deelt wat je doet met onvoorziene omstandigheden en mensen. Wat je niet kent, wordt binnen de korte keren bekend. Jij wordt bekend. Mensen bekennen zich tot jou, op het ongepaste af. Is het wel gepast wat je doet. Kun je niet beter gepast betalen dan om wisselgeld vragen?

Het begint, maar het loopt ook ten einde. Een artist in residence is een slang die achter zijn eigen staart aanzit. Je bijt erin.

Ze zijn er in alle soorten en maten, in alle hoeken en gaten. Ze komen op en verdwijnen weer. Als je er bent, ben je er weg van, of je wordt er gek van.

Kunstenaars zijn veelal elders. Daarvoor betalen ze een tol. Maar dan mogen ze ook door. Ze komen op ongebaande paden, ze praktiseren het onbekende, ze reflecteren de verwachting die nog geen vaste gedaante heeft. Een AIR biedt een luchtspiegeling.

Alle kunstenaarsverblijven vormen een niemandsland. Het is een metropool, een ondergronds koudegebied; en een subspace, een ruimte die je voor ogen hebt, een verlaten streek. Voor zover een kunstenaarsverblijf niet concreet is, is het vooral een geurspoor. Je ziet het niet, maar het bloed, het zweet en de tranen zijn onmiskenbaar. Van de kunstenaar hoef je geen wangslijm af te nemen om hem te identificeren.

Je komt tussen wal en schip. Als je het een doet, moet je het ander laten, niet omwille van jezelf, maar omwille van de ander. Wie niet naar Beijing wil, kan altijd nog naar Amman, maar dan niet meer naar Tel Aviv en Lhasa moet je helemaal uit je hoofd zetten. Een AIR is een hoogtestage. Het is ijle lucht. Met alles wat je maakt, kun je op het dak gaan zitten, op het dak van de wereld, waar ze roepen: kom

van dat dak af, uit die ivoren toren. Maar je loopt op wolkjes. Kom van je wolk af.

Je kunt wel iets voor de kunstenaar verzinnen, maar de kunstenaar verzint toch het liefst zelf wat hij wil. Als een kunstenaar iets niet zelf heeft verzonnen, is het bij voorbaat verdacht en niet in de laatste plaats voor hem zelf.

Er is een grote lege ruimte en verder niks. Teruggeworpen op je zelf is het keihard werken met een ongewisse uitkomst die soms louterend is. Die expertise geef je door. Iedere kennismaking is een introductie over en weer.

Op iedere plek is de kunstenaar een kluizenaar en allemansvriend tegelijk. Voor zijn werk is hij op zichzelf aangewezen en voor zijn bestaan op de ontvankelijkheid die ervoor bestaat. Hij is de grote onbekende en kent zelf ook niemand. Ineens staat hij voor iedereen te kijk en denkt: verrek ik heb een luier aan. Ik blijf van niets verschoond.

Alles wat je lief hebt, laat je achter om van het ongekende te houden. Je portretteert waar je bent. Afbraak en opbouw vinden tegelijkertijd plaats. In je hoofd ontstaat een imaginaire stad die je op schaal kunt bouwen met het materiaal dat je ter plekke aantreft. Het stadsdeel van je dromen, komt tot leven. Alles wat de bouw ervan aantast, werk je om tot de drager ervan.

Je legt aan een onverwacht publiek uit wat je bezielt in een taal die je vreemd is. Von Anfang an habe ich versucht Deutsch zu reden, but in this case I fell back to my English.

Het verblijf kan een feest zijn met een varken aan het spit. Maar verorberen ze het zwijn of vreten ze jou? Ze vreten het, dat is een ding wat zeker is en anders verhongeren ze.

Je bent de ambassadeur van de ambassadeur. Je geeft er concreet gestalte aan, zo tastbaar dat de curatorensoort afhaakt, zich er geen voorstelling van kan maken. Maar de artist in residence heeft elke dag zicht op zijn werk alsof iemand ander het heeft gemaakt. Het enige wat zijn werk in een ander daglicht stelt, is het weer.

De artist in residence is de spiegel van zijn omgeving. Wat ze in hem zien, is een sprookje.

De artist in residence is vooral een idee dat kan uitmonden in de productie van nieuw werk. Het is een klein idee met een enorme hoeveelheid invullingen. Zet alle verblijfsplaatsen voor kunstenaars in de wereld in één gebied bij elkaar en je hebt een vrijplaats die als Nieuw Babylon van Constant kan worden bereisd en betrokken.

Je moet elkaar de ruimte gunnen. Wie met een ander zit opgescheept, poept met de wc-deur op slot. Het gaat erom dat je bereid bent naast elkaar te gaan zitten kakken. Met powerpointpresentaties over wie je bent, bereik je minder dan door je over te geven aan drukpuntmassages. Je moet je laten lezen. Je moet je laten zien. Laat je daarin assisteren en managen. Ze zijn er voor jou. Je moet de plek begrijpen. Zij leggen die voor je uit. Je krijgt een boekje mee naar huis. De boekenboot is onderweg. Je heb dat boekje zelf gemaakt. Alles is zelfgemaakt, want je bent een selfmade man en de kunst is het gereedschap om te communiceren.

Uiteindelijk past alles in een klein doosje vol raadsels. Ze liggen opgetast als de paperassen in vergeten archieven waar niets terug te

vinden is, al ligt alles er. Er is geen kastje en er is geen muur, dus je kunt ook nergens worden heen gestuurd. Duizenden reizigers zijn gestrand vanwege dit noodweer. Hoezo Landing Soon? Voorlopig verlaat.

De onmacht van het besef dat je altijd iets nieuws kunt ontdekken in het verleden is verlamdend. Je krijgt nooit meer iets af. Het is het dilemma van de historicus: wat we zijn vergeten, willen we behouden.

Je wordt gemeten. Je maat wordt genomen. Je wordt de maat genomen.

Tegenover Motel Nooitgedacht staat Huize Altijdverzonnen. Je moet als kunstenaar niet zozeer denken, maar iets verzinnen, de zinnen verzetten. Je moet knoeihard werken. Werken is hard knoeien. Knoeien is hard werken om ergens je eigen weg naartoe hakken. Een open plek maken. Het is een explosieve tijd. Het knalt eruit. Het is net de strip in Las Vegas. Je neemt een enorme gok. Je gooit met dobbelstenen. Je trekt aan de eenarmige bandiet. Het kortste of het langste eind.

Hoe genereus de plek ook, het is geen reus. Het is hooguit reusachtig. Je kijkt er tegenop. Tegelijkertijd ben je zelf ook Gulliver in een omgeving vol onbekenden. De cultuurschok die je ondergaat is een kabouter die in je nek staat te meppen. Alles wat anders is aan jou, wordt onmiddellijk uitvergroot. Het rijgedrag in een land als China is iets wat je je niet kunt voorstellen, totdat je er bent. Ze hebben daar natuurlijk ook panda's, maar zo zwart-wit moet je het niet zien.

In een andere omgeving, moet alles gewoonweg anders. Alsof je weer 13 of 14 bent en net begint je bewustzijn als kunstenaar te ontwikkelen. Niemand kent je nog en je kunt van voren af aan beginnen. Wat er in je hoofd in de wacht staat, bepaalt je verlangen. Je hebt vooral heel veel nog niet gedaan. Nu kun je iets doen.

Waardoor moet je je daar laten inspireren? Het resultaat is niet het belangrijkste, maar het proces dat je ondergaat. Een kunstenaar heeft eigenlijk altijd een proces aan zijn broek. Hij moet de bewijsvoering leveren. Getuigen zijn er niet. Bewijsmateriaal is niet voorhanden. Het dossier is niet beschikbaar. Het is denkbeeldig, maar je bent wel opgepakt. Er zit niks anders op dan het denkbeeldige op te pakken. De geest moet uit de fles. Met wie kun je een biertje drinken op die vreemde plek?

De zwaan kleeft aan. Je zit aan elkaar vast. Wat je weet, geef je aan elkaar door. Toch weet iedereen steeds opnieuw eigenlijk van niets. Je hebt er geen beeld van, maar dat is dan wel de vraag: wat voor beeld ga je maken? Het is er nog niet. Het beeld dat je van tevoren hebt, bestaat helemaal niet.

Er is op sommige plekken geen geld en dat veroorzaakt een noodzaak om je als kunstenaar te manifesteren. Je bent zelf de investering. Dan kun je een verschil maken. Dan kun je de botte boer die je bent eens recht in het gezicht kijken. Wie heeft er een boodschap aan jou.

Het gaat om de afstand en letterlijk en figuurlijk je grenzen verleggen. Het belang is tweedelig in plaats van tweeledig. De vaste structuren worden even opgeheven. De dynamiek van het dagelijkse leven bepaalt wat je onderneemt.

Je moet vaak eerst iets verliezen om iets anders te vinden. Je zoekt iets anders dan wat je vindt. Je zoekt een verloren liefde en je vindt een liefdevol verlies. Je kunt je met mensen verstaan door een

ander te zijn. Het gaat niet om herkend te worden, maar om te worden bevestigd. Je kunt door een lucifer af te strijken iets aansteken bij een ander. Je haalt van alles overhoop. Wat klein begint, laat een grote indruk achter.

In een plaats die je niet kent, ga je aan de wandel. Je loopt tussen de berg en de zee, de rivierloop af. Je brengt zo een offer. Het gaat erom dat je je verliest in de omgeving. Alles vloeit in elkaar over.

Je moet toch je eigen huis maken en je eigen boom planten. Zo leer je op zijn minst 50 families kennen. Je zit niet in een hotel. Je kamer laten doen of niet gestoord worden, dat is geen keuze. Een gast is geen God. Er zijn goden te over, maar jij bent het niet. Je kunt als een trofee overal worden getoond, maar als je weg bent, zijn ze je snel weer vergeten. Mensen hebben genoeg aan zichzelf. But at last the twain have met. Clown Ronald en godenzoon Gareng zitten samen in een kunstenaarsverblijf.

De artist in residence is een buitenstaander en kan zich permitteren wat de plaatselijke kunstenaar niet maken kan. Omdat je er het fijne niet van weet, blijf je gevrijwaard van een waardeoordeel. Je weet niet beter, maar je gelooft er wel in.

De culturele dialoog wordt veelal gevoerd uit wederzijdse onwetendheid om meer van elkaar te weten te komen. Er staan twee spiegels tegenover elkaar die zich in elkaar verdiepen: ze zien niet zichzelf, maar elkaar.

Kunstenaars zijn familie van elkaar. Je eet en drinkt met elkaar. Er komen verre verwanten langs die van harte welkom zijn. Ze eten en drinken mee. Zo acclimatiseren ze in hun eigen tempo. Die tijd is ze gegund. Ieder voornemen moet worden hernomen. De intentie is om resultaat- en presentatiegericht te werken. Het podium daarvoor verschilt per keer. De gastorganisatie is daarvoor de bemiddelaar. Wie de kunstenaar niet kent, kennen zij wel.

De kunstenaar leeft niet van zijn werk. Het werk leeft van de kunstenaar. Het enige wat erop zit, is voor jezelf opkomen. Waar je ook bent, neem geen overdosis. Geen overdosis eenzaamheid en geen overdosis gezelschap. Kunstenaars zijn ook gewoon mensen, maar niet altijd gewone mensen. Ook in het ongewone kun je wonen. De kunstenaar is niet zielig.

Als gast uit een vreemd land representeer je waar je vandaan komt. Je wordt er op aangesproken, zelfs als je je niet engageert met nationale politiek of maatschappelijke kwesties. Je moet je uitlaten over je positie in de wereld, je verhouding tot de wereld en je functie daarin als kunstenaar; je verantwoordt je over je kunsthistorische bronnen en referenties en je kiest de relatie die je aangaat met de hedendaagse kunst. Wie ben je, waar sta je, waar sta je voor, wat stel je voor, wat is je voorstel? Daarover communiceer je met je werk en je persoon.

Bij een artist in residence gaat het om wederkerigheid. Het is geen ruilhandel, maar een inhoudelijke keuze. Eerder is het een kwestie van bemiddeling. Je brengt verbindingen tussen instellingen tot stand middels het werk van de kunstenaars. Er is een gezamenlijk belang met betrekking tot het ontwikkelen van inhoudelijke, interculturele en internationale kwaliteit op een structurele basis. Creëer een gastvrije voorziening en verlaat je niet op de voorzienigheid. Zo lang het maar geen Haagse bluf is.

Nazorg staat tegenover eigen verantwoordelijkheid. De groei van de individuele kunstenaar staat voorop. Daarin moet je willen investeren. En geen peanuts.

Zolang Curaçao de hoofdstad van Suriname is, blijft Beatrix de koningin van Denemarken.

De focus op de kunstpraktijk kan worden geïntensiveerd door als artist in residence geen terughoudendheid te kennen.

En altijd is er een afsluiting, te vroeg of te laat. Het houdt op, om door te gaan. Het gaat er om ruimte voor het onvoorziene te maken.

Alex de Vries
12 maart 2009